

KULTUR
MILJÖ
VÅRD

1.94

TRÄ

Digitalisering av redan tidigare utgivna vetenskapliga publikationer

Dessa fotografier är offentliggjorda. Vi använder oss därför av en undantagsregel, 23 § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (URL). Undantaget innebär att offentliggjorda fotografier får återges digitalt i anslutning till texten i en vetenskaplig framställning som inte framställs i förvärvssyfte. Fotografier och text i denna framställning märks med ©. Den som vill använda fotografi eller text behöver ta reda på om det kan göras inom ramen för upphovsrätten, eller be upphovspersonen om tillstånd.

2022-09-01

Riksantikvarieämbetet
Box 1114, 621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

KULTUR MILJÖ VÅRD

NUMMER 1/1994

Riksantikvarieämbetet
POSTADRESS
Box 5405
114 84 STOCKHOLM

BESÖKSADRESS
Storgatan 41
Tel: 08-783 90 00
Fax: 08-662 15 86

ANSVARIG UTGIVARE
Erik Wegræus

REDAKTÖR
Elina Antell

REDAKTIONSKOMMITTÉ
Anders Broberg
Nanna Cnattingius
Lotta Gustafsson
Birgitta Hoberg
Marita Jonsson
Karl Johan Krantz
Ola Kyhlberg
Erik Nordin
Katri Lisitzin
Kersti Morger
Lena Simonsson

SÄTTNING & TRYCKNING
Ljunglöfs Offset AB, Stockholm
Mars 1994

ISSN 1100-4800

PRENUMERATION
Årsprenumeration (6 nummer)
200 kr inkl moms
Utlandet 250 kr

PG 445 58 98-9

LÖSNUMMER
Beställs från redaktionen
Tel: 08-783 91 14
Pris 45 kr inkl moms
(Äldre årgångar och nummer till redu-
cerat pris.)

I tidningen uttalade åsikter står för för-
fattarens räkning och är endast där så
anges uttryck för RAÄ:s mening.

TEMA: TRÄ

Trä i svensk byggnadskultur	1
<i>Elina Antell</i>	
Något om foder – närmast om två viktiga ursprungsformer	2
<i>Ove Hidemark</i>	
Takstolar i herrgårdsbyggandet	9
<i>Peter v Knorring</i>	
Byggnadsmaterial från skogen	14
<i>Uno Söderberg</i>	
Bilat eller sågat restaureringsvirke – ett resonemang om synsätt och kulturhistoriska aspekter	19
<i>Hans Ponnert & Peter Sjömar</i>	
Trä och träbyggnadskonst – material, byggnadsteknik, hantverk och restaurering	26
<i>Hans Ponnert & Peter Sjömar</i>	
Skiftesverk i Eketorp	31
<i>Bengt Edgren & Magnus Sjöholm</i>	
Træets år	38
<i>Thomas Bartholin</i>	
Tillverkning av stickspån	46
<i>Stina Wedman</i>	
ICOMOS International Wood Committee	52
<i>Knut Einar Larsen</i>	
Gamla Raumo – trästaden som blev världsarv	54
<i>Elina Antell</i>	
Fröå Gruva – en teknikhistorisk rekonstruktion	57
<i>Per-Anders Johansson</i>	
Ristade träd i skogen – klotter eller kulturminne?	60
<i>Rolf Lundqvist</i>	
Övriga rubriker:	
Drottningholms lindalléer rustas upp	63
<i>Curt Isaksson</i>	
Ord mot ord	66
Uppslaget med notiser, kalender m m	68

Omslagsbilden: Dörromfattning i Vadstena slott. Foto Ove Hidemark.
Baksidesbilden: Profilhyvlar ur Félibien "Principes de l'Architecture", Paris 1676.

Utförselärende med lyckligt slut

I AUKTIONSFIRMAN Bukowskis internationella höstauction i slutet av november förra året utbjöds bland skulpturerna också tre medeltida Mariabilder. Den minsta av dem, 59 cm hög, presenterades som ett nordeuropeiskt arbete från 1400–1500-talen och var åsatt ett utropspris på 8 000 kronor.

Historiska museet i Stockholm, SHM, hade fått information om att bilden sannolikt kom från Njurunda kyrka i Medelpad. Eftersom kyrkan äger ett altarskåp från 1400-talets slut, som enligt tidiga foton i ATA saknade flera skulpturer, och eftersom den i katalogen avbildade madonnan till figurtyp och storlek föreföll passa till detta skåp, bevakade SHM försäljningen av madonnan upp till ett pris av 15 000 kronor – ett belopp som med hänsyn till vad liknande skulpturer sålts för verkade betryggande högt.

SHM har ytterst begränsade medel för inköp, och för att kunna lämna ett bud på madonnabilden, en tavla och en romersk vinskopa, fick museet lita till en välvilligt inställd fond, Marcus och Amalia Wallenbergs minnesfond.

Utländskt bud

Till alla inblandades stora förvåning såldes skulpturen till en utländsk köpare för mer än fyra gånger utropspriset – 34 000 kronor! Detta var ytterst beklagligt, eftersom en del av ett altarskåp, stående i

Mariabilden, som såldes på Bukowskis höstauction till en dansk konsthandlare men kunde återköpas till Sverige, kommer att sättas tillbaka på sin ursprungliga plats i Njurunda kyrkas altarskåp. Foto ATA.

en svensk kyrka, skulle försvinna ur landet.

Genom Bukowski fick museet dock kontakt med köparen, som visade sig vara en dansk konsthandlare med förståelse också för kulturminnesaspekter. Genom hans tillmötesgående kunde Håkan Lindberg, konservator vid måleri-enheten på Riksantikvarie-ämbetets institution för konservering, RIK, kvittera ut skulpturen för att närmare undersöka dess proveniens samt – om så behövdes – även pröva den på plats i Njurunda kyrka.

Konsthandlaren förklarade sig också beredd att avstå från köpet om det skulle visa sig att figuren kom från Njurundaskåpet.

Återköp

Det visade sig att Mariabilden mycket riktigt hörde till detta altarskåp. Den hade stått till vänster om Nådastolsframställningen i mitten på skåpets corpus – man kunde fortfarande se en bred lakun i den röda bakgrundsfärgen. Hon hade samma kraftiga haka och samma veckfall i dräkten som den bevarade Johannesfiguren. Liksom de övriga figurerna i skåpet var skulpturen inte urholkad i ryggen.

Denna upptäckt utlöste en febril aktivitet i församlingen för att få fram ett formellt korrekt beslut om pengar för köpet. Det visade sig dessutom att Marcus och Amalia Wallenbergs fond var villig att ställa ytterligare medel till förfogande.

Mariabilden befinner sig i skrivande stund under konservering och skall under våren sättas tillbaka på sin ursprungliga plats i altarskåpet. Förhoppningsvis kommer den sto-

ra uppmärksamhet som riktats mot altarskåpet att bidra till att även de två andra figurerna som fortfarande saknas – sannolikt apostlar – dyker upp.

Brister i lagstiftningen

Så långt är allt en solskenshistoria. Men det som skett visar att den nuvarande lagstiftningen har allvarliga brister när det gäller utförsel av konstföremål. Hade det i stället rört sig om en byrå från en kyrka hade den redan före auktionen kunnat beläggas med exportförbud. Som lagen är utformad idag måste alla andra föremål än möbler komma upp till en försäljningssumma av 50 000 kronor för att kunna beläggas med exportförbud, något som ju också rimligen håller priserna nere.

Här är det alltså nödvändigt med en lagändring om vi skall kunna skydda våra kyrkliga inventarier. Nästa gång kan det gälla stulna föremål, som församlingen fått ut försäkringen för, och som hamnat hos någon som köpt dem i god tro. Alla utländska köpare torde inte vara lika tillmötesgående som denne hedersman från Köpenhamn!

GÖRAN TEGNÉR
SHM

